Norint tinkamai taikyti auklėjimo metodus, pirmiausia svarbu suprasti, ko vaikas siekia. Kiekvienas vaiko elgesys turi įsisąmonintą arba neįsisąmonintą tikslą. Individualiosios psichologijos teorija (Alfred Adler) asmenybės vystymąsi ir jo procesus aiškina teigdama, jog vienas svarbiausių žmogaus tikslų – priklausyti grupei ir jaustis joje svarbiam, pripažintam, gerbiamam ir mylimam. O svarbiausi vaiko psichologiniai poreikiai yra:

1. **PRIKLAUSYTI (**būti šeimos, grupės dalimi, turėti ir jausti ryšį su kitais; Jaustis saugiai santykiuose, turėti draugų, bendradarbiauti);
2. **GALĖTI, GEBĖTI** ("Aš galiu, moku" jausmo patyrimas; Sugebėjimo, kompetencijos, pasitikėjimo savimi jausmo, kad moki ir išmanai patyrimas;
3. **BŪTI VERTINGU, REIKŠMINGU** (jaustis svarbiu, vertinamu, reikalingu; kitiems ne tas pats esu aš, ar ne, daryti įtaką, prisidėti, padėti);
4. **TURĖTI DRĄSOS** (bandyti ir klysti, įveikti nerimą ir klaidų/nesėkmių baimę; Jaustis lygiu su kitais, tikėti savimi, ateitimi ir turėti vilties.)

Jei vaikas nepatenkina poreikio	**Vaikas jaučiasi**	**Vaikas netinkamu elgesiu siekia**
Priklausyti	**Nesaugus, vienišas**	**Dėmesio**
Galėti, gebėti	**Nemokantis, priklausomas, kontroliuojamas**	**Pranašumo ir jėgos**
Svarbos ir vertės	**Menkavertis**	**Keršto**
Išdrįsti	**Bejėgis, beviltiškas, nevykęs**	**Pasidavimo**

Dėmesio siekimas. Vaikas, kuris *nuolat triukšmauja, yra judrus, linkęs erzinti kitus, linkęs išvengti savo pareigų, aplinkiniams kelia pyktį, susierzinimą ir susirūpinimą.* Ką iš tikrųjų nori pasakyti taip besielgiantis vaikas? Tikėtina, kad jis nori būti pastebėtas ir įtrauktas į prasmingą veiklą, už kurią būtų įvertintas, jaustųsi svarbus. Vaikas nori būti matomas, siekia dėmesio. Suaugusieji dažnai tokiu atveju pritaiko pasekmę, tačiau toks vaiko elgesys sustabdomas trumpam, vėliau vėl tęsiasi tas pats. Įsivaizduokite situaciją: *mama dirba prie kompiuterio ir priėjęs vaikas pradeda prašyti mamos eiti su juo pažaisti. Mama pasako, kad šiuo metu neturi laiko ir pažais, kai baigs darbą. Po tokio atsakymo vaikas, šiek tiek atsitraukęs nuo mamos, pradeda mėtyti žaislus. Mama šoka nuo kompiuterio prie vaiko, stabdo jo elgesį, kalba apie tinkamą elgesį ir t.t.* Taip vaikas mokosi, kad netinkamu elgesiu gauti mamos dėmesio yra daug lengviau.

Jėgos tikslas. Agresyvūs, užsispyrę vaikai, dažnai prieštarauja ir kovoja su autoritetais, dažnai neigia, bei ginčijasi. Suaugusiuosius toks vaikas dažnai įtraukia į beprasmišką kovą, ir, jei suaugusieji susinervina ar net paklūsta vaikui, jis jaučiasi nugalėjęs, tada atvirai demonstruoja savo pranašumą. Tikėtina, kad šis vaikas jaučiasi vertingas tik tada, kai priverčia paklusti, geba kontroliuoti.

Keršto tikslas. Vaikai, kurie yra įskaudinti, jaučiasi nemylimi ir neverti meilės, kovoja su tikromis ar menamomis nuoskaudomis. Tokio vaiko *elgesys pasižymi žiaurumu, impulsų nevaldymu, stengiasi žodžiais ar veiksmais įskaudinti aplinkinius.* Tai vaiko žinutė apie viduje išgyvenamą didžiulį skausmą, o kartu ir pagalbos prašymas. Suaugusieji dažnai būna tiesiog pasibaisėję tokiu elgesiu, jaučiasi pasimetę, ir neretai dar labiau skaudina vaiką elgdamiesi panašiai, kaip jis, ar gėdindami jį už tokį elgesį.

Pasidavimo tikslas. Kai vaikas *atrodo neveiklus, apatiškas, neįsitraukia į veiklas, pasiduoda susidūręs su pirma nesėkme, dažnai atsitraukia ir tampa uždaras.* Suaugusieji dažnai tokį vaiką apibūdina kaip nekeliantį problemų, ramų. Tačiau iš tikrųjų toks vaikas *jaučiasi nevertingas ir nepateisinantis vilčių, jaučiasi nieko negebantis ir net nenorintis bandyti*. Tikrieji vaiko norai – būti padrąsintam, jausti tikėjimą juo. Tuo tarpu suaugusieji dažnai pasiduoda, nežino, kaip padėti vaikui.

Neatpažinus, kokie tikrieji vaiko poreikiai slepiasi po išorėje matomu elgesiu, didėja galimybė nesusikalbėti su vaiku bei naudoti neveiksmingus auklėjimo būdus.

KAIP TINKAMAI REAGUOTI Į NETINKAMĄ VAIKO ELGESĮ?

NEPATENKINTAS POREIKIS PRIKLAUSYTI - DĖMESIO SIEKIMAS	• **Ignoruoti netinkamą elgesį;** • **Pastebėti pozityvų elgesį;** • **Akcentuoti stipriąsias savybes ir gebėjimus;** • **Siekti bendradarbiavimo;** • **Leisti rinktis, pajusti pasekmes;** • **Elgtis netikėtai, spontaniškai;** • **Sudaryti kontraktą (kai... tada...);** • **Naudoti "Aš" kalbą;** • **Nukreipti elgesį keičiant veiklą:** **paprašyti paslaugos,** **duoti pareigų;** • **Skirti laiko bendrai veiklai.**

NEPATENKINTAS POREIKIS GALĖTI IR GEBĖTI - PRANAŠUMO IR JĖGOS SIEKIMAS	• **Pasitraukti iš "kovos lauko";** • **Pripažinti, kad nepajėgūs priversti;** • **Išreikšti norą susitarti;** • **Siekti abipusės pagarbos;** • **Remtis lygiavertiškumu;** • **Rodyti supratingumą;** • **Akcentuoti pastangas;** • **Skatinti ieškoti naujų galimybių, rizikuoti bandyti;** • **Sudaryti sąlygas patirti sėkmę;** • **Duoti galimybę rinktis, priimti sprendimą;** • **Rasti veiklos, kurioje pabūtų vadovu/lyderiu ;**
NEPATENKINTAS POREIKIS JAUSTIS SVARBIAM IR VERTINGAM- KERŠTO SIEKIMAS	• **Vengti bet kokios kritikos;** • **Kurti draugišką santykį;** • **Išreikšti rūpestį;** • **Įvardinti vaiko jausmus;** • **Mokyti reikšti emocijas saugiai;** • **Nemoralizuoti, nevertinti;** • **Nepatarinėti, nenurodinėti;** • **Kurti taisykles kartu;** • **Prašyti prisidėti, padėti;** • **Leisti spręsti kokius darbus atlikti;** • **Pripažinti nuomonę, pastebėti stipriąsias puses;** • **Būti itin kantriam, kalbėti ramiai.**
NEPATENKINTAS POREIKIS IŠDRĮSTI- PASIDAVIMAS	• **Nuolat drąsinti;** • **Nelyginti su kitais;** • **Tikėti vaiko sugebėjimais;** • **Mokyti mažais žingsneliais, kelti konkrečius, aiškius tikslus;** • **Įtvirtinti požiūrį "klysti galima ir naudinga";** • **Pripažinti veiklos sunkumą;** • **Atsisakyti tobulumo lūkesčių;** • **Atkreipti vaiko dėmesį į ankščiau patirtas sėkmes;** • **Koncentruotis į veiklos procesą, o ne rezultatą;** • **Pastebėti net menkiausias pastangas;** • **Vengti menkinančios pagalbos.**

ŠIAULIŲ R. ŠVIETIMO PAGALBOS TARNYBA

Netinkamas vaikų elgesys. Ką derėtų žinoti tėvams?

Parengė: Šiaulių r. švietimo pagalbos tarnybos
socialinė pedagogė **Jolanta Petraitė**
El. p. adresas: socpedagogejolanta@gmail.com
Darbo tel. Nr. (8 41) 580813

Tėvų linijos tel. Nr. 8 800 900 12 (nemokama pagalba telefonu vaikų auklėjimo klausimais. Konsultuoja Paramos vaikams centro psichologai)